

מאוצרות הפרשה

באוזני נכדו, בשולחן שבת: כאשר שמואל הנביא מבקש להסביר לעם את משמעות בקשתם "שימה לנו מלך", הוא מפרט באוזניהם מהו משפט המלך כלפי העם (שפיטא א ת יג): "ויאמר זה יהיה משפט המלך אשר ימלוך עליכם: את בניכם יקח ושם לו במרכבתו וגו' ואת בנותיכם יקח לרקחות ולטבחות ולאופות..." מעתה, הלא אברהם הלך להשתקע בגר, כמאמר הכתוב (כ, א) "ויגר בגרר", ואם כן מותר היה לאבימלך לקחת את שרה לאחר שאמר לו "אחותי היא", ואין הוא צריך להתנצל על כך כלל וכלל ולא לתת שום תמורה. במעשה פרעה, לעומת זאת, הרי היה רעב בארץ, ואברהם ירד לשם רק באופן עראי, כדי להתקיים ולשוב מיד כשיסתיים הרעב לארץ כנען. לאור זאת, לא היה אברהם תחת ממלכתו של פרעה, ואם כן לקיחת שרה היא מעשה גזילה וחוצפה, ולכן ראה פרעה צורך לפצות אותו על כך במתנות רבות! ולפי זה מובן גם מדוע אברהם סירב לקחת מתנות ממלך סדום ומפרעה לקח, שכן מה שנתן פרעה לא היה בגדר מתנת חנם – אלא תמורה ותשלום על שלקח את שרה שלא כדין! (ספר זכרון "נר לאחרי" הובא בדשלה לא יחסר)

אם מחוט ועד שרוך נעל וגו' ענר אשכול וממרא הם יקחו חלקם (יד, כג-כד) איך יכול אברהם אבינו לוותר על חלקו – תמה הגאון רבי יעקב לוי – הרי קנה את כל הרכוש בשבי במלחמה, וכאשר החזיר את הרכוש, יש בכך לכאורה איסור של "לא תחנם"? ועוד: אם היתה לו סיבה לסירובו לקחת את הרכוש, למה אמר על ענר אשכול וממרא "והם יקחו חלקם"? אלא, ביאר, נפסק בשולחן ערוך (ח"מ רס"א): "אבדת העובד כוכבים מותרת, שנאמר: "אבדת אחיך". והמחזירה, הרי זה עובר עבירה, מפני שהוא מחזיק ידי עוברי עבירה. ואם החזירה לקדש את השם כדי שיפארו את ישראל וידעו שהם בעלי אמונה, הרי זה משובח. ולפי זה נוכל לומר, שאברהם משום מידת חסידות החזיר את הרכוש, ואיסור "לא תחנם" לא שייך כשמתכוון לקדש את השם. ואולם, מידת חסידות שייכת רק כלפי רכושו של אברהם, אבל בממון של אחרים – אין לוותר משום מידת חסידות, כדברי הירושלמי (רס"א ב א): "זאי בעית מחמרא אנפשיך – תשתרי לחברך, ולכן על ענר אשכול וממרא אמר אברהם: "הם יקחו חלקם!" (זכר יעקב)

ויקח אברם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו ואת כל רכושם אשר רכשו ואת הנפש אשר עשו בחרן (יב, ה)

פירוט כל המצטרפים לציאתו ומסעו של אברהם אבינו אומרים דרשני. מבאר זאת רבי אהרן וואלקין בספרו "בית אהרן": ישנן כמה סיבות שבגללן אדם עוזב את ביתו. יש שעוזב בגלל שלום בית, ויש שבורח משום פגם משפחה, עקב קרובו שאינו הגון, ויש שבורח מחמת קושי הפרנסה, שאולי במקום אחר מצבו ישתפר מצבו בבחינת "משנה מקום משנה מזל", ולפעמים אדם עוזב את מקומו כי שכניו גרועים ולא רוצה להיות מושפע מהם. באה התורה ומשמיעה לנו, שאף אחת מהסיבות שהוזכרו, הביאוהו ללכת מארץ מולדתו, ורק ציווי ה' בלבד. לכן נאמר "ויקח אברהם את שרי אשתו", שלא עזב את ארצו בגלל "שלום בית", "ואת לוט בן אחיו", שלא ברח בגלל פגם משפחה, אדרבה, הוא לקח איתו את לוט, "ואת כל רכושם אשר רכשו", שלא עזב את הארץ בגלל קשיי פרנסה, וגם לא עזב בגלל שהיו לו שכנים גרועים, שהתורה מעידה "ואת הנפש אשר עשו בחרן", שגם במקומו עשה נפשות לקב"ה, שאברהם ושרה הכניסו תחת כנפי השכינה. על כרחך אתה למד, שלא יצא לא"י אלא בשביל לעשות רצון קונו. (פנינים משולחן נבוה, הובא במדשן ביתך)

אמרי נא אחותי את (יב, יג) בספרים הובא מדרש פליאה על פסוק זה: אמרי נא אחותי את – מכאן ששוחטין לחולה בשבת, והוא פלא. וביאור הגאון רבי מנחם אליעזר קופעשקער, בעל "יעיר קנו" שלכאורה יש מקום לתמוה: כיצד יכול היה אברהם לשער שאם ידעו שאשתו היא – יהרגוהו כדי לא לעבור על איסור אשת איש, הלא שפיכות דמים אסורה לכן נח בדיוק כמו איסור אשת איש, ולמה יהרגוהו ויעברו על איסור שפיכות דמים – כדי להימנע מאיסור אשת איש? אלא, צריך לומר שזה משום שעל איסור רציחה יעברו רק פעם אחת, ולעומת זאת באיסור אשת איש יהיו חייבין על כל בעילה ובעילה. ואם כן, הרי זה דומה למעם שכתבו הראשונים לבאר מדוע הותרה שחיטה לחולה בשבת, למרות שיש אפשרות להאכילו נבילה: משום שעל נבילה חייב על כל כזית וכזית, מה שאין כן בשחיטה אינו חייב אלא פעם אחת בלבד על מעשה השחיטה! זו כוונת המדרש: אמרי נא אחותי את – מכאן ששוחטין לחולה בשבת! (קובץ אורייתא, הובא בדשלה לא יחסר)

אל הארץ אשר אראך (יב, א)
לא גילה לו הארץ מיד, כדי לחבבה בעיניו ולתת לו שכר על כל דיבור ודיבור (רש"י). צריך לברר מהו כל דיבור ודיבור. על דרך הפשט נראה, שהציווי "לך לך" נחלק לכמה דיבורים, וקיבל שכר על עזיבת הארץ המולדת ובית אביו. ה"אמרי אש" ממודו צ"ח אומר רעיון נפלא, כאשר אדם עובר דירה, כולם שואלים למה אתה עובר ולאן אתה עובר ומהי המטרה. בדרך כלל, הוא יודע לענות, כי אכן יודע לאן פניו מועדות ומהם הסיבות ומהי מטרתו, משא"כ אברהם, הקב"ה ציווה אותו "לך לך מארצך" ולא גילה לו לאן, וכל האנשים שראו אותו שהוא עוזב שאלו לאן אתה נוסע, והוא צריך לענות לכל אחד ואחד. והאמת הוא לא ידע מה לענות לאן הוא נוסע, רק שיש ציווי מהקב"ה, וכולם שואלים אותו איך יתכן שאדם יעזוב את רכושו, את מקום מגוריו והוא לא יודע לאן, ושוב הוצרך אברהם להסביר לאנשים מיהו הקב"ה ומהו חובתו בעולמינו. וכשהקב"ה מצווה – "לך לך" אני מאמין באמונה שלימה כי ימצא מנוח ונחת במקומו החדש, ועל הצער הזה ועל הדיבורים הללו, שהיה אברהם צריך לדבר ולהשיב לכל אחד ואחד, ע"ז הוא קיבל שכר. על כל דיבור ודיבור. ולפי"ז אפשר להסביר מה שרש"י אומר "וילך למסעיו – בחזרתו פרע הקפותיו". שואל החת"ס למה ועל חשבון מה לוזה אברהם אם לא ידע שיהיה בידו לפרוע, אלא שאין המדובר בחובות ממון אלא בחובות מסוג אחר, שהיה חייב תשובות לשאלות שהקיפוהו בהן. כגון שאלת צדיק ורע לו – מדוע צדיק שכמותו סובל ונודד ממקום למקום. בלכתו לא היתה בידו תשובה, אבל בשובו אחרי הנס עם פרעה, ואחרי שהיה כבד בכסף ובהב"ה "פרע" את החוב שנשאר חייב להם. (מדשן ביתך)

ולאברהם היטיב בעבורה ויהי לו צאן ובקר וחמורים ושפחות ואתונות וגמלים (יב, טז) מדוע כאן הסכים אברהם לקחת מתנות, בעוד ממלך סדום (להלן י"ד, כג) סירב לקחת מחוט ועד שרוך נעל? וכי פרעה אינו יכול לומר "אני העשרתי את אברהם? עוד עלינו לברר: למה כאן, כאשר פרעה לקח את שרה, נתן לאברהם מתנות בעבורה, ואילו כאשר אבימלך לקחה – לא טרח לתת לאברהם מאומה תמורתה (ומה שנתן לאחר ששילחה, היה זה כפיצוי על העוול שגרם לו)? יישוב נפלא אמר על כך מרן הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצוק"ל

כל היסורים משתלמים – בשביל מצוה נוספת!

וְהָיָה הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה וְעִלְטָה הִיא וְהָיָה תִנּוּר עֶשֶׂן וְלִפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר עֲבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה (ט"ו, י"ז)

הנה במדרש על פסוק זה (בר"ר מ"ד, כ"א) מגלים חז"ל הקדושים, כי הקדוש ברוך הוא הראה לאברהם את שעבוד המלכויות ואת הגיהנום, והניח לו לבחור באיזה מהם ידונו בניו כאשר יחטאו. עוד מלמדים רבותינו, כי אברהם התלבט במשך כל אותו היום באיזו מבין האפשרויות לבחור, עד שאמר לו הקדוש ברוך הוא כי יבחר בשעבוד המלכויות. אלא שלכאורה, הדברים מעוררים תהיה: אם הקדוש ברוך הוא איפשר לאברהם אבינו לבחור עבור בניו גיהנום או שעבוד מלכויות – בהכרח ששני העונשים הללו שווים, שאם לא כן – כיצד ניתן לבחור ביניהם? מעתה, אם אכן שני העונשים שווים, יקשה: מדוע המליץ הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו לבחור דוקא בשעבוד המלכויות? הלא בפשטות, אין כל עדיפות לאחת האפשרויות על פני רעותה!

את התשובה, נבין באמצעות המעשה הבא: מדי ערב שבת, היה מנהגו של הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, להסתובב בין בתי האומללים והמסכנים שהיו בירושלים של פעם, לאחל להם 'גוט שבעס' ולהרנין את ליבם הדווי. בין הכתובות אותן נהג לפקוד מדי שבוע, היתה הינדא, אלמנה בודדה, קשישה בת למעלה ממאה שנים, מסובלת ביסורים, אשר התגוררה במרתף טחוב וקטן. לאחר שנפטר בעלה, אי-שם בגולה, לפני עשרות שנים – עלתה בגפה ארצה, מותירה את כל בני משפחתה מאחור, ומאז היא מתגוררת כאן, במרתף הטחוב הזה. בדרך כלל, היה ביקורו של הגאון הירושלמי קצר למדי. הוא היה נכנס אל ביתה של הינדא, אם אפשר לקרוא 'בית' למרתף הטחוב, מכריז בקול: 'גוט שבעס רעבעצן', דורש בשלומה של הקשישה, וממשיך הלאה. אולם הפעם הזאת – היתה שונה: לאחר שכבר סב על עקבותיו ופנה אל עבר היציאה – קראה הינדא אחרי גבו של רבי יוסף חיים: 'רבי, אנא, ברכני!'. רבי יוסף חיים, כמובן, לא התנגד. במאור פנים הוא שב ופנה אל תוך ה'בית', תוך שהוא מברך בחום ובקול רם שיגיע לאזניה של הינדא: 'יהי רצון, שכל בניה, נכדיה, ניניה ובני ניניה של הינדא – ילכו בדרך התורה והמצוות!'. אולם הינדא לא היתה מרוצה... 'רבי, מי יתן ותתקבל ברכתך לפני היושב במרומים... אבל מה איתך? האם לי לא מגיעה ברכה?' אמרה, ותלתה עיניים מצפות בגאון אשר מיהר להענות ואמר: 'ודאי... ודאי הינדא... יהי רצון מלפני רופא כל בשר, שלא תסבלי כל צער ומכאוב לעולם!'. ועדיין, הינדא לא היתה מרוצה... 'ברכה נאה, רבי!' הכריזה הישישה המוקפת ביסורים מכף רגל ועד ראש, אך מיד הוסיפה: 'אבל מה עם ברכה לאריכות ימים?'. מלווי של הרב, לא ידעו את נפשם... לפנייהם אשה אשר עברה מזמן את הגיל, ביחס אליו כבר מלמדים רבותינו במסכת אבות כי מי שהגיע עדיין כאילו עבר ובטל מן העולם... היא אף מוקפת ביסורים קשים, עד שאלמלא החסד שהיו בנות ירושלים עושות עמה מדי שבוע, כאשר היו מגיעות לסייע לה לנקות את ביתה ואת גופה לקראת שבת המלכה – לא היה ביכולתה לדאוג אפילו לצרכיה הבסיסיים ביותר... ומה היא מבקשת? אריכות ימים! כלום יעלה הדבר על הדעת? כנראה, המבטים המשתוממים לא נעלמו מעיניה של הינדא. משום כך, עוד בטרם פצה רבי יוסף חיים את פיו – היא פתחה והסבירה: 'ראה נא, רבי... בודאי יודעים הנכם את דברי חז"ל הקדושים, המלמדים כי ישנם אינספור מלאכים שלא נבראו אלא בכדי לזכות פעם אחת ויחידה לשבח את בוראם ולקרוא: 'קדוש, קדוש, קדוש!'. 'ובכן, הבינו: אמנם במשך השבוע כולו, במצבי, אינני יכולה לברך ברכות או להתפלל, שכן אין לי את הנקיות הנדרשת לשם כך. אולם בכל יום שיש, לאחר שנשנות החסד הירושלמיות מנקות את ביתי ומסייעות לי לנקות את גופי לכבוד שבת המלכה – אני מבקשת שיגישו לי כוס תה, עם קוביה של סוכר, ואני זוכה לברך בכוונה: 'ברוך – אתה – השם – אלוקינו – מלך – העולם – שהכל – נהיה – בדברו!'. 'אם כן, אמרו אתם: האם אין זה משתלם להמשיך לחיות, וגם לסבול יסורים קשים, כדי לזכות בכל שבוע לברך שוב את הריבונו של עולם בברכת 'שהכל נהיה בדברו'? על כן, מבקשת אני, רבי" פנתה אל רבי יוסף חיים בתחינה: 'ברכני נא באריכות ימים!'. התרגשות רבתי אפפה את רבי יוסף חיים, כאשר נשא את עיניו הקדושות למרום ובירך את הינדא מעומק הלב: 'יהי רצון מלפני אבינו שבשמים, שתתמלאנה כל משאלות ליבך לטובה!'. הרי לנו, כי יהודי אשר חי את כל חייו כשהוא חדור בתחושה כי העולם הזה אינו אלא פרוזודור בפני העולם הבא – אינו נרתע מיסורים קשים... הוא מבין שליסורים הללו ישנה משמעות, וכל עוד ביכולתו לקיים מצוות ולקנות לעצמו חיי נצח – הוא מעוניין בחיים הללו, גם אם מרים הם ומייסרים! ומכאן, תשובה לשאלתנו: שכן אמנם, אם נדון על עצם היסורים – אפשר שיסורי שעבוד המלכויות ויסורי הגיהנום שווים... אולם בכל זאת, ליסורי שעבוד המלכויות בעולם הזה ישנה עדיפות מכרעת, מסיבה פשוטה: הם עדיין מאפשרים לישראל להמשיך לקיים את המצוות, בניגוד ליסורי הגיהנום – שפוקדים את האדם בשלב בו כבר אינו יכול לקיים מצוה אחת... משום כך, הכריע הקב"ה כי מוטב להם לישראל להשתעבד בשעבוד מלכויות, וליתול את עונשם באופן שיתיר משמעות וערך לחייהם, בהם יוכלו להמשיך לקיים מצוות, לעבוד את בוראם ולסגל לעצמם חיי נצח – מאשר להתייגר ביסורי הגיהנום אשר אין לצידם כל משמעות שתעניק להם ערך חיובי... (מתוך 'ללמדך - בראשית' מאוצרותיו של הרב מרדכי פרוינדליך זצ"ל)

פינת ההלכה

קניתי בטעות ירקות "יבול נכרי", האם מותר לי להחזירם לחנות כדין 'מקח טעות'?

שאלה: שלחתי את בתי לקנות ירקות מהצרכנייה השכונתית וכשבאה עם הירקות אני מגלה שהעגבניות הם "יבול נכרי" הקדוש בקדושת שביעית, וכיון שלא חתמנו שליחות בחנות זו יש איסור סחורה כדין פירות שביעית. האם מותר להחזיר את הירקות לחנות כדין מקח טעות, או שמא החזרה היא מכירה בחזרה לחנות ושוב יש בזה איסור סחורה בפירות שביעית?

והאם יש הבדל כששלחתי את בתי והשליח קנה מה שלא רציתי, או שאני בעצמי קניתי ורק לאחר הקנייה התגלה שזה יבול קדוש בקדושת שביעית?

תשובה: לפני שנדון בשאלה שהיא שאלת רבים חשוב להקדים הקדמות נחוצות לכל בית בישראל בתקופה זו: שנת השמיטה יש בה מצוות מיוחדות שאינן נהוגות בכל שנה ואשרינו שאנו זוכים לקיימם. חשוב לבדוק ולעקוב אחר הפרסומים של ועדי הכשרות בסוגי הירקות איזה משנת שישית או מחו"ל ואיזה יבול נכרי שניתן לרכוש אותו ע"י חתימה על שטר שליחות שמופץ ע"י ועדי הכשרות בכל מקום, ויש להקדים לדבר מצוה ולחתום על שטר שליחות על מנת שלא להיכשל באיסור סחורה. גם מי שלא חתם על שליחות מותר לו לקנות באופן אקראי כדין אורחים שקונים ברשות כלל הלקוחות שחתמו על שליחות ועבורם הזמינו את הירקות, אך כמובן שאסור לקנות באופן קבוע ללא שליחות ע"פ דעת החזו"א שנוהג קדושת שביעית ביבול נכרי.

לגוף השאלה האם זה מקח טעות והאם יש חילוק בין שליח שניתן לומר שלא כוונתי לשלוח אותו נגד רצוני, ובין אדם בעצמו שקנה, יש בזה הרבה פרטי דינים בחושן משפט, אך בפועל כיום ברוב בתי המסחר יש תקנון שניתן להחזיר מוצרים באותו יום אף בלי טענת מקח טעות, לכן אם רוצה יוכל להחזיר ואין בזה חשש סחורה בשביעית. (משולחנו של הרה"ג רבי מרדכי הלוי שוורצבורד שליט"א מורה הוראה 'נאות שמחה' - מודיעין עילית, הובא ב'הפוחת בכל יום')

חידה שבועית

איך לאה את אהת והתפרסת פנכות פון?

תשובה על חידה טור"ש, שם, תרת, הרן. תשובה לחידה: מיין ענבים בקידוש. שמות הוויכוח: שימי שטמפפר נ"י צביקי גולדשטיין נ"י

מזל טוב

מרכז העיר: משפחת רפפורט לנשואי הבת ואירוסיה הבן משפחת עשור להולדת הבת משפחת פרוינדליך לנשואי הנכד
משפחות זנובסקי - ברקוביץ להולדת הבן-הנכד-הנין משפחת קרמר - בית דין לאירוסיה הבת הנכדה משפחות רבינסקי - רוטמן (בני הדה) להולדת הבן הנכד
גני הדר: משפחות שינפלד - פוירשטיין להולדת הבן הנכד משפחות גולדברג - ידלו לאירוסיה הבן הנכד משפחת כהנוביץ לנשואי הבת
משפחות בורשטיין - שלינגר - פרידלנד לנשואי הבן הנכד הנין משפחות פרסיק להולדת הבת והנכדה משפחות פינקוס - יעקובסון להולדת הבת הנכדה

פתרונות לחידות והודעות לשמחות ניתן לשלוח עד יום שני בפקס: 037608833 או למייל a7608833@gmail.com